

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

עליה, אך קשה, שהרי גם זה חטא גלוי וניכר, שלא מברכים ברכות התורה, ומדוע החכמים והנביאים לא ידעו לפרש זאת?

ופירש שם הר"ן בשם רבינו יונה "אלא ודאי היו עוסקין בתורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחילה כלומר **שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם** כל כך שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה, והיינו לא הלכו בה כלומר בכונתה ולשמה", עכ"ד.

ברכת התורה – על מעלתה וחשיבותה

והיינו שהם באמת היו מברכים ברכות התורה, אבל לא ברכו כמו שצריך, כי הברכה היא על החשיבות של התורה, אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה, וזוהי הודאה, שאנו מודים להקב"ה על זה שקידשנו וציוונו לעסוק בתורה, ואחר כך מבקשים והערב נא, שרוצים לקבל ערבות ומתיקות בתורה.

ומברכים עוד אשר בחר בנו מכל העמים, דהיינו עוד הודאה על זה שהקב"ה בחר בנו – עשה אותנו למובחרים, וכן מה שאומרים בתפילה 'אתה בחרתנו' היינו שעשית אותנו למובחרים, שכלל ישראל הוא אחרת מכל האומות, כמו שאמרו (יבמות עט, א) רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, ומי עשה את זה? הקב"ה! ומדוע? מפני שעוסקים בתורה! וכל זה הוא ממעלות התורה וחשיבותה.

והם אמנם עסקו בתורה, וגם ברכו ברכות התורה, אבל התורה לא הייתה חשובה בעיניהם, והברכה לא הייתה כמו שצריך עם כל הכרת החשיבות של התורה, ואפילו שעוסקים בתורה אם לא מחשיבים את התורה זה נקרא עזבם את תורתם.

ורבינו יונה הזכיר בדבריו שלא עסקו בה 'בכונתה ולשמה', ומה נקרא תורה לשמה? בנפש החיים שער ד' הביא מדברי הרא"ש בנדריים (סב, א) "כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול", והיינו אם אדם לומד לשם התורה, כי הוא אוהב את עסק התורה, והלימוד מעניין אותו, לידע ולהבין, את הקושיא והתירוץ והידיעות, כי הוא מחשיב את עסק התורה ואוהב אהבת תורה, זה נקרא לשמה.

ובזה פירש הרא"ש מה שאמרו עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם: 'עשה דברים' אלו מעשי המצוות, שצריך לעשותם 'לשם פעלם' דהיינו לשם הקב"ה שציווה עליהם, אך 'ודבר בהם' היינו דברי התורה, צריך שיהיו 'לשמם' – לשם דברי התורה עצמם, כי זה מעניין ומושך, חוץ מהמצוה שבה, זה נקרא לשמה, מתוך אהבת תורה.

ואצלם זה היה חסר, ומה שאמרו 'שלא ברכו בתורה תחילה', הם אמנם כן ברכו, אבל לא מתוך הרגשת החשיבות. שאם לא היו מברכים כלל, הרי זה דבר גלוי וידוע, ומדוע החכמים והנביאים לא פירשו זאת, אלא בהכרח שהם ברכו, אבל הברכה לא הייתה כמו שצריך להיות, וברכו בלי הרגשת החשיבות והרגשת השמחה של עסק התורה, וזהו החטא, הזלזול וחוסר החשיבות.

עסק התורה נותן אמונה

ומצינו עוד במדרש (פתיחתא דאיכה רבה ב') על הפסוק "ואותי עזבו ואת תורת לא שמרו" – הלואי אותי עזבו ותורת שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב, ע"כ. ופירוש הפסוק 'אותי עזבו' היינו חסרון אמונה, 'ותורת לא שמרו' היינו שלא עסקו בתורה, ועל זה אמרו שאף על פי שאותי עזבו, וכבר היו חסרים באמונה, מכל מקום אם היו עוסקים בתורה, אזי המאור שבה היה מחזירן למוטב, וזהו **כוח התורה, שיש בה מאור שמאיר את עיני השכל, שהשכל מבין, וגם מי שחסר באמונה, אם יעסוק בתורה יקבל אמונה**, כי עסק התורה נותן אמונה, והמאור שבה מחזירן למוטב.

בין הזמנים – טבע אהבת המנוחה

עכשו בישיבות זה סוף הזמן, עדיין לא ראש חודש, נשאר עוד כמה ימים עד ראש חודש, ואחר כך יהיה בין הזמנים, ובדרך הטבע כל אחד רוצה לנוח, הטבע הוא שרוצים לנוח, מפני שכל הזמן התאמצו ולמדו בהתמדה, ורוצים לנוח קצת, כך הטבע. ובאמת יש כאלה שצריכים את המנוחה, אבל לא כולם צריכים, ויש הרבה שבאמת לא נחים, אלא ממשיכים את סדר היום הקבוע, ואין זה קשה להם. אמנם הטבע הוא שרוצים לנוח מה שיותר, ונחים אף יותר ממה שצריך.

ומצינו בחז"ל על דור המדבר, שיצאו ממצרים וראו את הניסים, כל הניסים במצרים, וקרית ים סוף, ואת הענן, עמוד הענן ביום, ועמוד האש בלילה, ראו ברור את ההשגחה, את חסדי שמים, ואף על פי כן כתוב אצלם (במדבר י, לג) "ויסעו מהר השם", ואמרו חז"ל (ילקוט בהעלותך, הובא ברמב"ן שם ובתוס' שבת קטז) שנסעו מהר סיני בשמחה "כתינוק הבורח מבית הספר", קודם הם היו בהר סיני וישבו ולמדו ועסקו בתורה, אך כשעזבו והתחילו בנסיעה, מיד שמחו, שמחה על המנוחה, וזה נאמר אפילו על בני דור המדבר שהיו בעלי מדרגה, מפני שכך הטבע, וזהו היצר הרע שבטבע האדם.

ביטול תורה זלזול בחשיבות התורה

ברם זהו חטא חמור, וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) שאם אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, על זה נאמר כי דבר השם בזה ואת מצוותו הפר הכרת תכרת וגו', וזה חטא של ביטול תורה, והחטא בכך הוא לא רק **הביטול**, אלא **הביזוי**, כי דבר השם בזה, שמבזה את התורה כשאינו עוסק בה, ואף שזהו רק בשב ואל תעשה, אף על פי כן גם שב ואל תעשה יכול להיות חטא חמור מאד.

וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יד) "ויש אנשים רבים בהמון העם חושבים כי אין עיקר האבדון והפסד הנפש זולתי בעבירות שיש בהם מעשה, וכי אין אבדן נפש אל האיש אשר הוא טהור מחטוא במעשה ובדרך העבירות לא הלך וחדל מעשות מצוות ומעשים טובים. על כן אנו חייבין להודיע תועי רוח בינה כי אמרו רבותינו ז"ל ויתר הקב"ה על עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עוון ביטול תורה וכו' ואמרו כי דבר השם בזה ואת מצוותו הפר נאמר על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק".

וכתב רבינו יונה שם (אות טז) דוגמא גם ממצוות קרבן פסח ומילה, שהן מצוות עשה, ויש עונש כרת למי שמבטלן, למרות שזהו רק בשב ואל תעשה, שאינו עושה כלום, כגון פסח, שרק אינו מקריב קרבן פסח, ומילה שאינו מל את עצמו, ואינו עושה שום מעשה בזה, אף על פי כן יש כרת, על שב ואל תעשה, ומדוע? כי אלו הן מצוות חמורות מאד, ולפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה, ומפני שהמצוה חמורה מאד גם החטא חמור מאד, וגם על שב ואל תעשה יש עונש כרת.

שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם

ומצינו עוד בגמרא (נדרים פא, א) מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דיבר פי השם אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירושו, כמו שכתוב בפסוק מי האיש החכם, מי החכם שיבין את זה, וחכמים אלו הם חכמי התורה, ואשר דיבר פי השם אליו, זה הנביאים ומלאכי השרת שהקב"ה מדבר איתם, שגם הם לא הבינו, על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר השם על עזבם את תורתם.

ולכאורה אם עזבם את תורתם היינו כפשוטו שלא עסקו בתורה, אם כן זהו חטא גלוי שראוים אותו, ומדוע החכמים והנביאים לא ידעו לפרש זאת? ובאמת אמרו בגמרא שם כי עזבם את תורתם פירושו שלא ברכו בתורה תחילה, והיינו שהם אכן עסקו בתורה, ורק לא היו מברכים

ספרי המוסר הם חלק מהתורה

והנה עסק התורה כפשוטו זה תורה ממש, ברם יש עוד חלק בתורה שהוא גם כן הכרחי להצלחה בתורה, לימוד ספרי המוסר, שגם זה דברי תורה, דברי מוסר הם דברי תורה של ספרי המוסר, והם גם תבלין ליצר הרע, וכבר כתב כן המשנה ברורה בסימן א' בשם קדמונים, כי מה שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, התבלין הכי טוב הוא לימוד ספרי המוסר.

ויתבלין פירושו שזה נותן טעם, כמו תבלין שנותן טעם באוכל, כך לימוד המוסר נותן טעם בתורה ונותן טעם ביראת שמים, ונותן תענוג לאדם, יראת שמים אינה עצבות אלא תענוג!

השתדלות וחינוך ליראת שמים

אבל יראת שמים אינה דבר פשוט, ויכול להיות אפילו תלמיד חכם שעוסק בתורה ועושה מעשים טובים, אבל היראה שלו אינה בשלמות, היראה הפשוטה, שיש גיהינום ויש שכר ועונש, יש גיהינום בעולם הזה ויהינהם בעולם הבא, היראה הפשוטה הזו אינה בדרך הטבע, אלא צריכים חינוך לזה, וצריכים לראות את זה.

וכפי שאמר לי פעם אדם חשוב שלמד בישיבתנו, שהוא ראה את הרב מפוניבז' ואת המשגיח רבי יחזקאל זכרוןם לברכה, וקיבל מזה יראת שמים, ובלי זה לא היה לו יראת שמים, והיה עלול להיכשל, כי יש לו תפקיד ציבורי עם לחצים שיכול להיכשל, ומכוח היראה שראה הוא עומד בלחצים ואינו נכשל, בדברים שבין אדם לחברו, וכל שכן בין אדם למקום צריכים יראת שמים.

וכאמור יראת שמים אינה טבע, אלא צריכים השתדלות על זה, וכמו שכתב רבינו יונה (שי"ג טו ועוד) שצריכים להוסיף ולהוסיף יראת שמים, וזו מצות עשה "את השם אלוהיך תירא", וכתוב בתורה הרבה פעמים על יראת שמים, שחייבים תמיד להוסיף יראה, ואין זה ממילא, אלא צריכים השתדלות והשתדלות עם עסק תמידי בזה.

וזהו האמונה, אנכי השם אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שיש השגחה, ויש שכר ועונש, בעולם הזה ובעולם הבא, על הכל יש השגחה, ויש גן עדן ויש גיהינום, וצריכים גם לחנך את הילדים לזה, **כבר מגיל צעיר מאד, כשהילד רק מבין את זה, הוא צריך לדעת שיש גן עדן ויש גיהינום**, ואין שום חשש, זה לא מזיק לבריאות, יראת שמים אינה מזיקה לבריאות, וגם בחינוך, כך מתכנים, וצריכים לחנך גם על עקידת יצחק וכל ענייני האמונה, זהו דבר ידוע ופשוט.

חובת החיזוק בעת הזאת

והנה בזמן האחרון רחמנא ליצולן יש יהודים הרוגים, ובהם גם אברכים תלמידי חכמים, ועלינו להתבונן מה זאת, מדוע זה ארע? יש תפילה שמתפללים על כלל ישראל יראה נא בעניינו, אבל למה זה קרה, ומה פתאום זה קרה? יתכן מפני שרבי חיים נפטר עכשיו חסרות הזכויות, הצדיק אבד, ואין איש שם על לב, מפני הרעה נאסף הצדיק, זהו פסוק בישעיה (נז, א) ויש כמה פירושים בזה.

ונתבונן מה אנו חייבים לעשות, מהו החיזוק שצריך להיות? צריכים להתחזק בשלושת הדברים שהעולם עומד עליהם, תורה עבודה וגמילות חסדים, וזה שייך לכל אחד ואחד, אין זה משנה אם הוא אדם שעוסק בפרנסה או שלא עוסק בפרנסה, כל אחד הוא יהודי ויש לו חובבים! מה שהוא יכול, להוסיף תורה, ולהוסיף יראת שמים, ומידות טובות, וזה רק על ידי עסק בספרי המוסר, אין עצה אחרת.

שינוי באבות (ו, ב) בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', יש בת קול מהר חורב, אינני יודע מי שומע את הבת קול, וכיצד שומעים, אבל כך היא אומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, אוי לבריות, מעלבונה של תורה, לא שלא עוסקים בתורה, אלא 'עלבונה' של תורה, שלא מחשיבים את התורה, אוי להם לבריות, הבריות מסכנים וסובלים מזה, מעלבונה של תורה, ומי הם הבריות הסובלים, גם אלו שעוסקים בתורה.

נהרגו אברכים, תלמידי חכמים, כי כל ישראל ערבים זה לזה, ומדוע נהרגו הם? יש גמרא בכתובות (ח, ב) "חשיב את לאתפוסא אַדְרָא", מי שהוא אדם חשוב, הוא זוכה להיות המשפיע זכויות על עם ישראל, כי כשהקב"ה עושה דין בצדיקים על ידי זה מתיירא (זבחים קטו, ב),

והציבור מתעורר מזה להוסיף יראת שמים, על ידי ההתבוננות, וכיון שכן יש זכות לצדיק, שהדין שנעשה בו הביא להתעוררות, וזכה לזכות את הרבים, ואינו מפסיד מזה.

וכן פירש רש"י בכתובות שם, חשיב את לאתפוסא אדרא – חשוב אתה למעלה לתופסך ואת בניך בעוון הדור דקיימא לן בזמן שצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור, ע"כ, והיינו שחשיבותו של הצדיק נותנת לו זכות לאתפוסא אדרא' כדי לזכות את הדור, ובהו שהוא נפטר הוא זוכה לזכויות של זיכוי הרבים, ומזכה את כל הדור במדרגה, שמקבלים מדרגה יותר גבוהה, שהרי זה 'מתיירא', והדור מקבל יראת שמים.

כמובן שצריכים לזה גם כן מדרגה, להתבונן ולהתעורר כראוי, אבל כך צריך להיות, שלא יהיה כמו שכתוב (ירמיה ב, ל) לשווא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו, יש גם מצב כזה, רח"ל.

ספרי המוסר – גם לנשים

ולמעשה החיזוק הוא על ידי קביעות יום יומית בספרי המוסר, וכבר דיברנו שיש ללמוד בספר שמעניין או פרק שמעניין, ולא מה שמשמעם, כי זה לא משפיע, אבל מה שמעניין משפיע, וזה גם תענוג ונותן הרגשה טובה מאד, וכל אחד ואחד חייב בזה! לא משנה אם הוא עסוק בפרנסה או שתורתו אומנותו, לימוד המוסר זה דבר מצוין, ואין עצה אחרת, לכל הציבור ממש, כמו שכתב רבינו יונה להוסיף יראת שמים, וזו לא מידת חסידות אלא חיוב גמור.

וגם נשים צריכות את זה, יראת שמים אינה מצות עשה שהזמן גרמא, וגם נשים חייבות בזה, להוסיף יראת שמים, ויש ספר 'צאינה וראינה' שנתחבר באידיש, וכהיום כבר יש גם מתורגם לשון הקודש, והוא ספר מצוין לנשים, שמי שחיברו זכה לזיכוי הרבים.

ויש ענין גם לומר תהלים, פרקי תהלים בכוונה, ותפילה, וכל חיזוק שעושים, כל מה שאחד מתחזק, זה מזכה את כל הציבור!

סכנת הטיולים בבין הזמנים

ועתה בעמדנו בסוף הזמן, לפני בין הזמנים, זו עוד בעיה, שיש יצר הרע של טיולים, רוצים לטייל, וידוע שבעבר היו אסונות ממש בטיולים בבין הזמנים, וזכורני מעשה שהיה שבכל הבינן הזמנים לא עשו טיול, וביום האחרון של בין הזמנים עשו טיול והיה אסון רח"ל, כי בבין הזמנים חסר זכות התורה של הציבור.

וכבר סיפרתי את המעשה שהיה עם הצדיק הידוע בנתיבות, שפעם באו אליו מהצבא לפני פעולה מסוכנת שעמדו לעשות, ושאל אותם מתי ובאיזו שעה הם עושים את הפעולה, ואמרו לו: בשעות הצהריים, אמר להם שאין זה הזמן לכך, כי זה זמן שבישיבות לא לומדים, ויעשו בזמן שלומדים בישיבות, בסדר א' עד מנחה גדולה, לא בסדר שני אחרי הצהריים, אבל בזמן שלא לומדים בישיבות חסר זכות התורה, ואפילו ביום שעוסקים בתורה, אבל ברגע הזה ובשעות האלו חסר הזכות, ואין זכות התורה של ציבור שעוסקים בתורה.

וכך גם בין הזמנים, חסר זכות עסק התורה של הציבור, כי יש מורים היתר, ויש כאלה שצריכים, אבל למעשה זו הסיבה, שבבין הזמנים עם הטיולים היו אסונות, עלבונה של תורה.

וכאמור על שלושה דברים העולם עומד, תורה ויראת שמים ומידות טובות, וחייבים בזה, ואם לא מוסיפים יורדים.

וזהו העצה היחידה שמגינה על עם ישראל, והדרך לזה היא רק על ידי לימוד המוסר, שמוסיפים יראת שמים.

ומן השמים ירחמו שנזכה כולנו להתחזק על ידי לימוד המוסר, כל אחד ואחד, וכל כלל ישראל, לאו דווקא בני תורה, כל אחד ואחד חייב בכל המצוות, חייב ביראת שמים וחייב להוסיף יראת שמים, כל אחד ואחד לא משנה מה הוא, בין אם תורתו אומנותו או שאין תורתו אומנותו, ובין אם הוא גר בארץ או שגר בחוץ לארץ, כל אחד ואחד מכלל ישראל חייב להוסיף יראת שמים, את השם אלוהיך תירא זו גזירת הכתוב, וגם נשים חייבות להוסיף יראת שמים.

בעזרת השם אנחנו נעשה את שלנו, מה שאנו חייבים לעשות, ומן השמים ירחמו עלינו שיהיה לנו כל מה שאנו צריכים.

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי פינחס וילמן זצ"ל
ב"ר דוד הכהן זצ"ל
נלב"ע ד' ניסן תש"פ - תנצב"ה

לעילוי נשמת אוד מוצל מאש
מרת חוה בלומה קניגסברג ע"ה ב"ר שמואל ז"ל הי"ד
העמידה דורות ישרים מבורכים, חינכה בנות ישראל לצניעות ויר"ש
נלב"ע כ"ה אדר ב' התשפ"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרן הגאון הצדיק
רבי ראובן יוסף גרשנוביץ זצוק"ל
ב"ר אברהם יצחק זצוק"ל
נלב"ע ה' ניסן תשנ"ה - תנצב"ה

מוקדש בברכה לידיד המערכת שלוחא דרבנן הרב מנחם שפירא לרגל השמחה במעונו בנישואי בנו שיחי' זיכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו דורות ישרים מבורכים!